
KFA Filmbeschouwing promoot speelfilms die én artistieke kwaliteit én levensbeschouwelijke diepgang hebben.

Het filmgesprek

Een manier om beelden ter sprake te brengen

Een film is vaak aanleiding voor een spontaan gesprek. Zo'n gesprek kan ook min of meer systematisch en in groepsverband plaatsvinden. Dan is het filmgesprek te omschrijven als 'de gewilde/gezochte en begeleide communicatie over de film en zijn verhaal'. Dit boekje, de eerste in de reeks *Zin in Film*, gaat over dat 'geplande filmgesprek'. Het stelt de ervaring van de gesprekspartners centraal, niet hun 'deskundigheid', en geeft de hoofdrol aan de beelden en niet zozeer aan woorden - het is immers een filmgesprek.

Jung

Grondgedachte is dat we in het filmgesprek bewust op zoek gaan naar de projecties die zich bij ons afgespeeld hebben tijdens het kijken naar een film. Want dat doen mensen in de bioscoop en voor de beeldbuis: hun zielerorselen projecteren. Uitgangspunt is de opvatting dat er tijdens het kijken naar een film sprake is van een symboliseringsproces, waarbij een scherp onderscheid gemaakt moet worden tussen symbolen en tekens. Tekens zijn bewust bedachte en voor elk mens ondubbelzinnig vaststaande zaken, zoals de betekenis van de kleuren van een stoplicht. Symbolen daarentegen kunnen nooit uitgelegd worden los van de betekenisgeving van de concrete mens die ze doet ontstaan. Zulke symbolen zijn het resultaat van projecties van onbewuste zielsinhouden op een uiterlijke zaak. Het filmgesprek is als een leerroute waarin men probeert dat symboliseringsproces te duiden, waarbij auteur Van den Berk zich deels baseert op het gedachtegoed van de psychoanalyticus Jung.

Verlaging van bewustzijnsdrempel

Die duiding omvat verschillende fasen. Belangrijk is dat men het filmgesprek begint met het verlagen van de bewustzijnsdrempel. Dit is een voorwaarde om de indrukken die men tijdens het kijken heeft opgedaan spontaan naar boven te laten komen. Zo kunnen de inhouden van projecties opduiken. In eerste instantie gaat het daarbij om de eigen, spontane indrukken zoals afschuw, angst, verbijstering, verwondering, blijheid.

Dan pas kan plaatsvinden wat Jung 'amplificeren' noemt, letterlijk 'vergroting'. Amplificatie is een begrensde associatie, Jung was tegenstander van de vrije associatie omdat die het gevaar herbergt dat we uit het oog verliezen waaróm een beeld juist een bepaalde associatie oproept. 'Vrije associatie' voert al snel weg van het beeld, amplificatie keert juist steeds naar die (beeld)bron terug. Via deze gebonden associaties worden de beelden en belevingen in een breder kader geplaatst, waarbij er geen sprake is 'goede' of 'foute' associaties.

Amplificatie

Dit amplificeren gebeurt binnen twee contexten, die van het filmbeeld en die van de subjectieve ervaringen. Bij die tweede groep staat steeds het eigen beleven centraal, bij de eerste het beeld. Dankbare amplificatieclusters zijn de begin- en slotscène van een film, of de filmpersonages. In deze fase dient wel gewaakt te worden voor een reductieve benadering die film en beleving te snel herleidt

tot één betekenis.

Men kan deze amplificatie verbreden door te zoeken naar analoog materiaal in een collectieve context: bepaalde motieven en thema's uit een film komen elders voor: in films, literatuur, religies en mythen. In deze fase kan het nuttig zijn (hangt van de samenstelling van de groep af) wat 'deskundige' informatie te horen over de ontstaansgeschiedenis van de film, de opvattingen van de regisseur en de filmtechnische aanpak.

Archetypisch proces

Naarmate men amplificeert, en hoe meer gegevens er daardoor verzameld worden, bieden er zich betekenispatronen aan, en worden er interpretaties geformuleerd. De inhoud daarvan is niet vooraf te programmeren. Men dient alleen gevoelige antennes te ontwikkelen voor relevante signalen. Drie veel voorkomende interpretatiemodellen zijn in dit boekje kort vermeld, als 'eye-openers': Zo kan een film gezien worden als een drama dat verloopt volgens de klassieke regels, als een samenspel en/of tegenspel van bewuste strevingen, en als een archetypisch proces. Het zou goed zijn wanneer de gespreksleider zich vooraf wat meer in die modellen verdiept.

Zin in film: Het Filmgesprek

Tjeu van den Berk

Uitgeverij Kok Kampen i.s.m. KFA Nederland

1994

ISBN: 90242 21056